

Västerfärnebo kyrka

Renovering av sakristians tak

Antikvarisk medverkan

Färnebo klockargård 2:1
Sala kommun
Västmanlands län

Christina Andersson

Västerfärnebo kyrka

Renovering av sakristians tak

Antikvarisk medverkan

Färnebo klockargård 2:1

Sala kommun

Västmanlands län

Christina Andersson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

Samtliga foton av Christina Andersson om inget annat anges.

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2021

Omslag: Slutbesiktning av sakristians tak. Byggställning fortfarande kvar.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

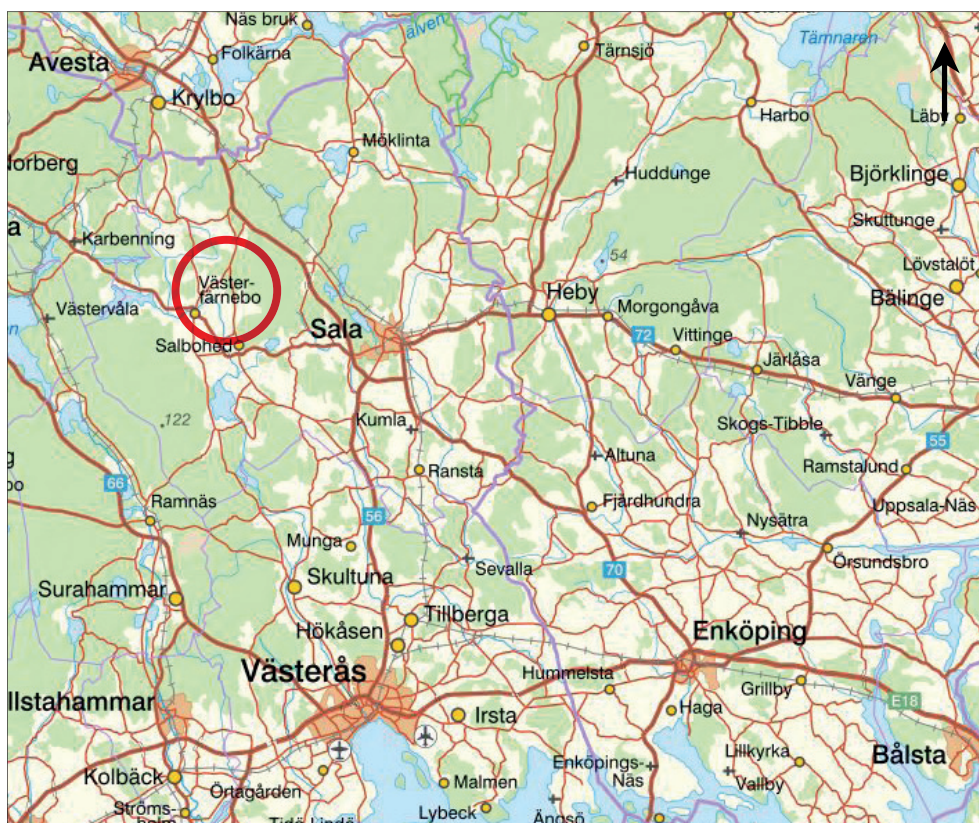
ISBN 978-91-8041-008-3

Innehåll

Inledning	5
Västerfärnebo kyrka – historik	5
<i>Bakgrund och skadebild</i>	6
Genomförande	6
Resultat	6
Referenser	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16

Figur 1. Västerfärnebo kyrka ligger mitt i byn. Utdrag ur Länsstyrelsens WebbGis.

Figur 2. Västerfärnebos placering i förhållande till Sala och Västerås. Utdrag ur Länsstyrelsens WebbGis.

Inledning

Västerfärnebo kyrka, som tillhör Västerfärnebo-Fläckebo församling i Västerås stift, ligger centralt belägen i Västerfärnebo och är den största av de två kyrkor som finns i församlingen. Trots att församlingen är liten pågår kyrklig aktivitet året runt, vilket bland annat innebär gudstjänst varje söndag och helgdag, något som numera inte är så vanligt i mindre församlingar på landsbygden. I år 2021 firar Västerfärnebo kyrka 250 + altarskåp 500 år. I samband med 750-årsfirandet har församlingen gett ut en skrift som berättar mycket om kyrkan, dess historia och om skatterna i kyrkan.

Renoveringen av Västerfärnebo kyrka föranleddes av beslut från Länsstyrelsen i Västmanlands län (dnr 433-510-2019, beslutsdatum 2019-05-20). Beslutet grundar sig på förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Projektledare för utfört renoveringsarbete har varit Tobias Ringström, tillfällig samordnad fastighetsförvaltare vid Västerås stift. Arbetet har utförts av Johan Andersson Plåt & Entreprenad AB. Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har genom Christina Andersson medverkat som antikvarie på uppdrag av Västerfärnebo-Fläckebo församling.

Västerfärnebo kyrka – historik

Västerfärnebo kyrka är en korskyrka med centraltorn. Kyrkan har anor från medeltiden men nuvarande utformning fick kyrkan genom ombyggnad från salkyrka till korskyrka med ett torn över korsets mitt under åren 1767–1770.

Uppdraget genomfördes efter ritningar av byggmästare/murare Johan Henrik Walmstedt i Stockholm, som också ansvarade för ombyggnadsarbetena. Walmstedt var ung, okänd, men ytterst trendmedveten. Han startade projektet, enligt de senaste arkitekturiidealerna. Inspirationen till utformningen av den nya kyrkan kom troligen från Jean de la Valées ritning till Katarina kyrka i Stockholm som kom att bli en förebild till många kyrkor. Före arbetet med Västerfärnebo kyrka arbetade Walmstedt med att uppföra en ny kyrka i Lerbo utanför Katrineholm (Västerfärnebo kyrka 250 + altarskåpet 500 år 2021:12).

Kvar från den medeltida kyrkan i Västerfärnebo finns murverk av natursten i västra skeppet, medan övrigt murverk i huvudsak består av tegel.

Walmstedt umgicks i kretsen kring Gustav III, och när kungen kom på besök för att beskåda kyrkan den 23 maj 1787 ska han ha sagt att det var en av de vackraste kyrkorna han sett på landsbygden (ur kyrkohedern och hovpredikanten Göstaf Aroisens anteckningar vid Gustav III:s besök).

Bakgrund och skadebild

Sakristian är placerad mellan östra och norra korsarmen. Taket har två takfall och består av skivtäckt kopparplåt med halvplåts förskjutna tvärfalsar. Vidare är taket försett med ståndränna samt stuprör med runda knän. På takets norra sida stöds ståndrännan av konsoler. Koppartaket lades om 1959 som ersättning för tidigare järnplåt.

Arbetet med reoveringen föranleddes av en beskrivning med åtgärdsförslag, framtagen av Svensk Klimatstyrning AB, daterad 2018-10-29 och reviderad 2018-12-19. En första besiktning genomfördes med skylift 2017 och i samband med besiktningen uppmärksammades då brister i den nedre delen av plåttäckningen. Vattnet trängde in kring ståndrännan och ner i takfotens puts. Putsen uppvisade mindre sprickbildningar och skador, samt fuktrinningar. Vidare konstaterades att falsar var bristfälliga och att det fanns skador i plåten efter snöskottning. Planerade åtgärder enligt åtgärdsförslaget var tillslutning av öppna falsar, riktning av takplåt och ränna, utbyte av spruckna eller på annat sätt skadade plåtar, samt byte av rötskadad panel under plåt. Vid behov riktning av vattkupa och stuprör. Lagning med lödning.

Genomförande

Ett första startmöte hölls den 18 juni 2021. På mötet informerade kyrkoherde Markus Holmberg om att kyrkan i år firar 250 + altarskåp 500 år och att jubileumsveckan var planerad till perioden 28 augusti till 5 september. Med tanke på firandet vore det trist med en byggnadsställning på plats under festligheterna och beslut togs därför om att skjuta på reoveringen tills efter firandet, med byggstart i september.

När plåtslagare Johan varit uppe på taket konstaterade han att det fanns en glipa mellan takplåt och fasad, vilket också var synligt från marken. Detta innebar att arbetet inte kom att bli lika omfattande som man först trodde. Inga plåtar behövde bytas ut. Däremot har befintliga plåtfalsar riktats och plåten ligger nu mot fasaden. Falsarna närmast kyrkan var tvära och dessa ska egentligen vara mjukt rundade. Falsar har tillslutits och justerats något, men lämnas i det närmaste orörda.

När fotrännan öppnades, visade det sig vara en sprucken fals i rännan. Under rännan låg underlagspapp i bra skick. Det visade sig dock att brädan som förstärker fotrännan bitvis var rötskadad (figur 9, 11 och 12). Vidare upptäcktes att någon i ett tidigare skede försökt täta rännan med någon form av glasfiberspäckel på några av takplåtens falsar. Spacket har avlägsnats i den mån detta var möjligt och lagningar har genomförts genom lödning. Fotrännans konsoler har tillkommit senare och var monterade med modern stjärnskruv, dessa har nu bytts ut. En konsol var trasig och har ersatts.

Nya putsskador har tillkommit på fasaden och äldre sprickor och rinningar finns kvar. Dessa kommer att åtgärdas längre fram eftersom det nu är för kallt.

Resultat

Arbetet blev mindre omfattande än förväntat och resultatet blev bra. Åtgärderna följer villkoren i Länsstyrelsens beslut. Två möten samt slutbesiktning har hållits under arbetets gång. Slutbesiktningen av arbetet hölls den 21 oktober 2021.

Vid slutbesiktning konstaterades det att putsen skadats lite på kyrkans fasad. Detta kommer att åtgärdas nästa år.

Figur 3. Sakristian som det såg ut vid startmötet i juni 2021.

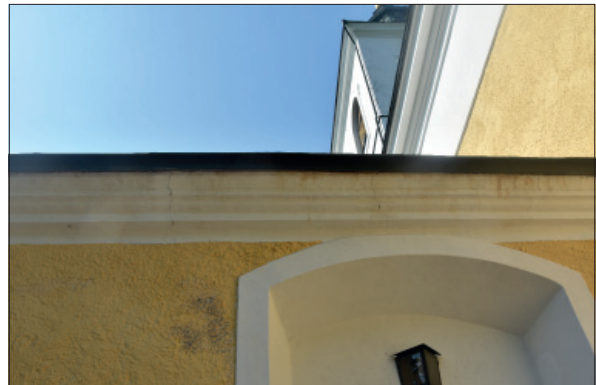
Figur 4. Takfot och fotränna, östra sidan.

Figur 5. Vattkupa och stuprör, lägg märke till takfoten som uppvisar rinningar.

Figur 6. Takets norra sida.

Figur 7. Detalj av rinningar på takfot, norra sidan.

Figur 8. Byggmöte den 1 oktober 2021. Ställningen är på plats och Johan har påbörjat arbetet.

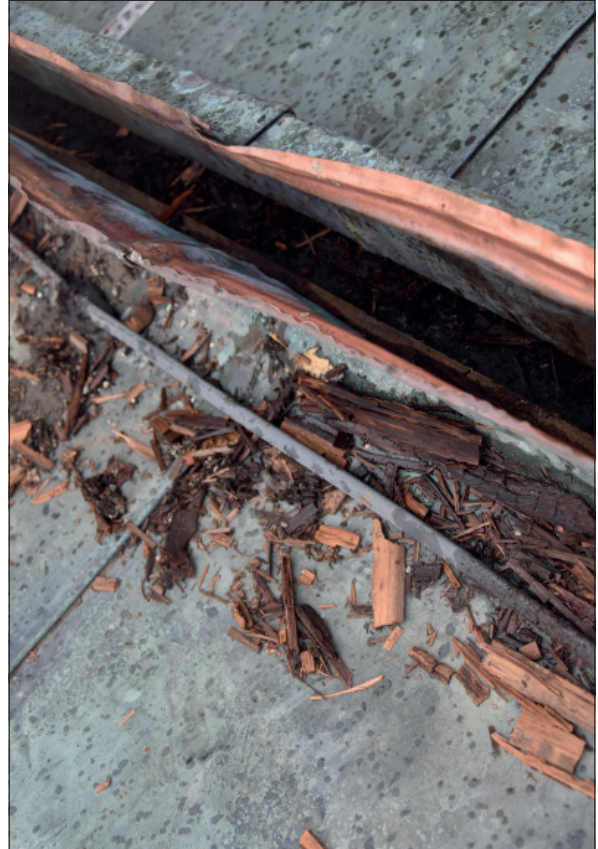
Figur 9. Här ses murkena brädor som påträffades vid öppning. Två brädor har bytts ut.

Figur 10. Ståndrännan på den norra sidan stöddes av konsoler. Dessa var fastskruvade med moderna skruvar.

Figur 11. Detalj av rötskadad bräda.

Figur 12. Ett försök att kika in under plåten.

Figur 13. Johan öppnar upp för att visa hur det ser ut.

Figur 14. Tidigare lagning.

Figur 15. Detalj av dåligt utförda lagningar med någon typ av spackel.

Figur 16. Vid öppning påträffades rötskadad bräda.

Figur 17. Arbete med upptagning pågår. Foto Johan Andersson.

Figur 18. Rötskadade brädor byts ut. Foto Johan Andersson.

Figur 19. Takpapp på plats. Foto Johan Andersson.

Figur 20. Återställt. Foto Johan Andersson.

Figur 21. Slutbesiktning den 21 oktober 2021. Putsen har blivit lite skadad i samband med åtgärder.

Figur 22. Utblick över taket vid slutbesiktning i oktober 2021. Plåten sluter nu bättre mot fasaden och öppna falsar har tillslutits.

Figur 23. Detalj av vattkenpa efter justering.

Figur 24. Detalj av lödlagning och konsoler åter på plats. En konsol har bytts ut och sex nya kopparspikar har tillkommit vid renovering.

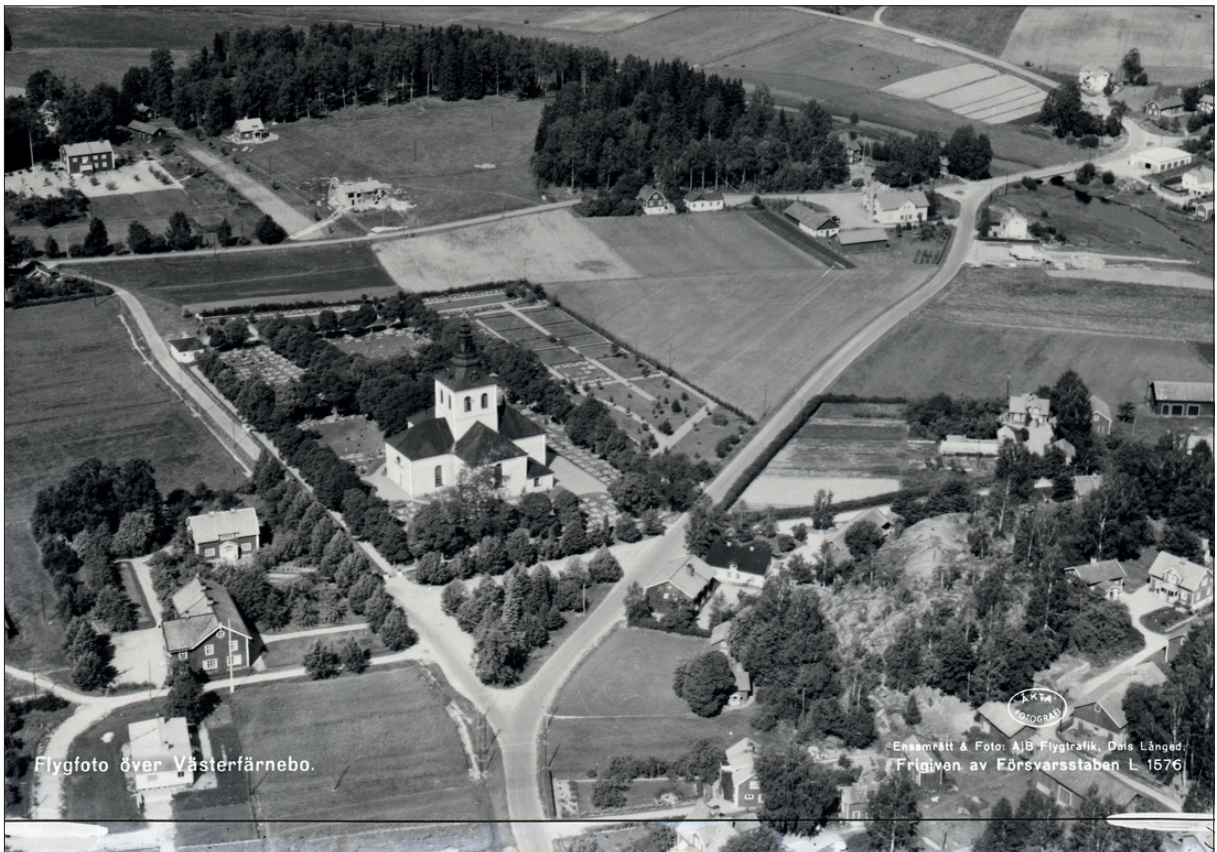
Figur 25. Slutbesiktning av sakristians tak. Byggställning fortfarande kvar.

Figur 26. Konfirmationsfotografering utanför sakristian. Okänt årtal. Bilden är hämtad från kyrkans facebook-sida.

Figur 27. Johan Hindrich Walmstedt (1743–1827). Porträttet tecknades 1806 av Johan Laurentz Caton. Foto Nationalmuseum.

Figur 28. Äldre flygfoto över kyrkan. Källa RAA, Kringla.

Referenser

Bebyggelseregistret.

Lenngård, S. Västerfärnebo kyrka. Nr 29. Västerås stifts kyrkoberskrivningskommitté.

Länsstyrelsens karttjänster (WebbGis).

Nationalmuseum.

RAÄ, Kringla.

Svensk Klimatstyrning AB. Reparation av tak på sakristian. Åtgärdsförslag.

Västerfärnebo kyrka 250 + altarskåpet 500 år 2021. Svenska kyrkan.

Västerfärnebo kyrka, facebook (bilden visades av församlingen i samband med startmötet).

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr: KM21104
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum: 433-510-2019, 2019-05-20
Typ av undersökning: Antikvarisk medverkan
Renoveringsperiod: Juni 2021–oktober 2021
Beställare: Västerfärnebo-Fläckebo församling
genom Tobias Ringstöm
Län: Västmanland
Kommun: Sala
Fastighet: Färnebo klockargård 2:1
Entreprenör: Johan Andersson Plåt & Entreprenad AB
Antikvarisk medverkan: Christina Andersson
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41
722 12 Västerås